

te aenschouwen is, met vreughde des herten bemercken : ende allencxkens naer den eysch der verscheydenheydt van de daghen der weke, neder-komen, ende om-gaende, al wat daer vermaeckelijcx te sien is, mèt stadè, rijpelijk, ende in 't besonder over-wegen; ende in het contempleren der selver dinghen, met volcomen vreughde des gheests elcken dach alle onse wercken doen ende soo in Godt welcomen ruste des herten nemen. (volgt een prachtige vergelijking met den schilder-artist.)

Wie I. Waterfoordt uit de inleiding was, kon ik niet vinden. We kennen een Melchior (van den) Waterfoort van Sint-Truiden : als rhetorika-student onder P. Herman Hugo te Antwerpen werkte hij mee aan de humanistische schooloefening : Fama Posthuma Præsulum Antverpiensium.¹⁷⁾ Het necrologium der Norbertijnen van Tongerlo heeft : (obitus) *Fratri Melchioris van Waterfort (Trudonopolitani) prof. 17 Aug. 1614, sacerdotis et canonici huius ecclesiæ, vicarii in Diest, deservitoris in Schaffen et pastoris in Drunen (1630) † Dec. 1637 (p. 190).*

Wellicht maakte M. met de kinderen van die familie kennis tijdens zijn verblijf in het college te Antwerpen.

Rosweyde S. J. (1569-1629) nam in *Het leven van de Heylighe maghet* (Leuven F. Fabri 1629) blz. 37-40 over Makeblyde's *Den Berch der gheestelycker vreuchden*, blz. 247-252.

Aangaande p. 337-416, *het Leven van S. Joseph*, zie n. 14.

14. LEVEN VAN DEN H. JOSEPH.

Leven van den H. Joseph, met de ghetyden. T'Antwerpen, by Jan Cnobbaert, 1625, 16°.

Aldus S. enz. (eveneens in hs-catalogus van Mr. Ad. Jansen, XV, 27°). Dit lijkt mij geen juiste titel. Intusschen verwondert het ons dat het *Heylich leven...* in den Hem. Handel afgedrukt werd na de getijden van den Zaterdag, zonder verwijzing naar de Woensdag, zonder eenig verband of overgang — al breekt het volledig den trant van de rest. M. i. verscheen het leven eerst afzonderlijk, en werd zonder nadere vermelding overgenomen in den Hem. Handel.

A. AMPE, S. J.

¹⁷⁾ Lud. van Craywinkel noemt hem in zijn opdracht van *Annulus Christianus oft Nieuwe Catholycke Sermoenen* (Ant. Verdussen, 1668) (vgl. Fr. Straven, Inventaire analytique et chronologique des Archives de la Ville de Saint-Trond, Saint-Trond, 1887-1895).

DE ZEVENTIENDEEUEWSCHE VERTALING VAN LANSPERGIUS' « SPIEGHEL DER VOLCOMENHEYT »

IN het tweede deel der *Nederlandsche Bibliographie van 1500 tot 1540*, bracht Mej. M. E. Kronenburg, onder Nr. 3893, blz. 795, den *Spiegel der Volcomenheyt*, die in de uitgaven collectief wordt toegeschreven aan de kartuizers van Keulen, definitief terug op den naam van Lanspergius. Op mijn mededeeling, dat het Ruusbroec-genootschap een uitgave van 1640 bezat, waarin dit auteurschap bevestigd, en met goede redenen verdedigd wordt, ging Mej. Kronenburg den tekst vergelijken met Lanspergius' *Speculum cristianæ perfectionis*, en kwam tot het besluit dat de *Spiegel der volcomenheyt* inderdaad de vertaling daarvan is.

De weinig bekende uitgave van 1640 blijft intusschen niet van belang ontbloot, omdat zij, in haar voorrede, ons uiteendoet hoe het kwam dat Lanspergius' auteurschap uit het oog werd verloren, terwijl toch de meest echte kartusiaansche overlevering er moest voor getuigen. Ook om een andere reden blijft de uitgave van 1640 interessant : zij biedt ons immers, naast de bekende, vijftiendeuewsche, een nieuwe Nederlandsche vertaling van Lanspergius' werkje door een monnik der Brusselsche kartuis, Pater A. V. S.

Het drukje is een 12° van 302 genummerde en 24 ongenummerde bladzijden, waarvan 8 voor de tafel en de approbatie (van 1635, door Henricus Calenus). Aan den tekst gaat vooraf een « Seyntbrieff » van den uitgever, Govaert Schoevaerts, « Aen den Edelen ende godtvruchtighen Heere Myn Heere Ioseph Vanden Leenen », wiens wapen en leus tegenover de eerste der 18 ongenummerde blzz. van den « Seyntbrieff » is afgedrukt¹⁾. Daarop volgen vier ongenummerde blzz. met, in gothische letter, de voorrede « Tot den leser » van den nieuwen vertaler. De titel der uitgave luidt :

Den || Spiegel || der || Volmaecktheyt. || Eertijds ghemaect door || P. Ioannes Iustus Lansper- || gius, Cartuyser tot || Colen. ||

¹⁾ Over den interessanten inhoud van deze « Seyntbrieff » handelen wij in de volgende mededeeling.

(Goth.) *Ende nu anderwerff ouer-gheset in onse Nederlandsche Taele / door || P. A. V. S. Carthuyser tot || Brussel. Tot Brussel, || (Goth.) By Godevaert Schoevaerts / op de || Kesemerckt. 1640.*

Deze titel komt kordaat uit voor het auteurschap van Lanspergius, en de vertaler acht het van belang in zijn voorrede, de bewijzen er voor aan te brengen. Hij heeft zich tot de kartuizers van Keulen gewend, om aldaar de stem der traditie te vernemen. Hij kreeg ten antwoord, dat Lanspergius, wijlen Vicaris der kartuis aldaar, het tractaatje oorspronkelijk in het Hoogduitsch had opgesteld, en in 1529 had uitgegeven. Dat het, na zijnen dood, door den regulieren Kanunnik, Antonius Hemertius (Van Hemert) in het Latijn werd vertaald, en in 1547 te Antwerpen uitgegeven, en dat van Hemert zelf, in zijn preface, Lanspergius als den auteur aangeeft. Dat het werkje uit deze Latijnsche vertaling opnieuw in het Hoogduitsch werd overgezet door een zekeren Hermannus Baumgarter te Augsburg, en te Dillingen gedrukt in 1566; dat het sinds dien nog op verscheidene plaatsen herdrukt werd,²⁾ als te Rome, Lyon en Dowai; maar dat hierbij de inleiding van den « oversetter », te weten Van Hemert, werd weggelaten, en dat men hierdoor omtrent de identiteit van den oorspronkelijken auteur in het onzekere kwam, al is deze ongetwijfeld Lanspergius.

En nu geeft de zeventiende eeuwse Nederlandsche vertaler zijn verdere bewijzen. Daar is vooreerst de uitdrukkelijke bevestiging door Lanspergius' medebroeder en tijdgenoot, Bruno Loher, eertijds Vicaris der Keulsche kartuis. In zijn levensbeschrijving van Lanspergius neemt hij het tractaatje in de lijst van 's mans werken op. Daar is verder het getuigenis van Possevinus en Laurentius Surius, en meer anderen, die eenpaarlijk in dezen zin getuigen.

Dan geeft onze nieuwe vertaler den titel der eerste Duitsche uitgave van Keulen, en uit de bewoording van het colophon : « Der dit bochlin ghebruicht, der bidde omb Gots wille vur die Carthuse in Collen, da id her kompt, Anno 1529 » besluit hij : « Waer wt ghenoech blyckt dat dit Boeckxken vanden Auteur

²⁾ In welke taal wordt niet gezegd, maar duidelijk is de Latijnsche vertaling van Van Hemert bedoeld.

sels beschreuen is naer den ghewoonelycken styl tot noch toe ghebruykt ». Hierna wordt door den nieuwen vertaler nog gewezen op het apostolisch motief dat den uitgeversarbeid der Keulsche kartuis bezielde : de strijd tegen Luther³⁾.

Blijkens den « Seyndtbriefff » van den uitgever, was de nieuwe vertaler, Pater A. V. S. uit de kartuis van Brussel, een naaste bloedverwant van Joseph Vanden Leenen. Zijn verdere identiteit konden wij nog niet vaststellen. Wij hebben ook geen onderzoek ingesteld naar de waarde zijner vertaling ten overstaan van de zestiende eeuwse, die ons in den zoogenaamden *Kartuizerspiegel* bewaard bleef.

Wij laten den tekst der inleiding met de noodige aantekeningen volgen.

TOT DEN LESER

Om datter niet luttel aen en kleeft wie dat den Auteur is van dit Boecxken, daerom sal ick in 't cort hier stellen wat-men van den eersten ende originelen Auteur moet geloouen. Naer behoerlijcke diligentie gedaen om aen de waerheydt te gheraecken, wordtwande Cartuyzers van Colen gheschreuen¹⁾, als dat Ioannes Iustus Lanspergius wylen Vicarius der Cartuyseren aldaer²⁾, dit selue Boecxken inde Hooch-duytsche tale eerst ghemaect heeft,

³⁾ Na de inleiding volgt nog een ongenummerd wit blad, op wiens keerzijde een gravuurtje voorkomt, Lanspergius voorstellend, staande in een speklonk, hoofd en bovenlijf gebogen vóór een kruisbeeld dat, naast een geopend boek waarop een doodshoofd ligt, op een rotsblok rust, aan wiens voeten een breedbladige plant groeit. Een segment van een stralenkrans buigt om het hoofd van Lanspergius. Het onderschrift luidt : « Ioannes Iustus Lanspergius Cartuyser, Anno 1629 ». Het gravuurtje meet 53×80 mm., zonder het onderschrift.

¹⁾ De vertaler schijnt wel te zeggen, dat hij zelf naar de Karthuizers van Keulen om inlichtingen schreef. Een deel van wat hij vernam omtrent Lanspergius' *Spiegel* en diens vertalingen, komt overeen met hetgeen Harzhheim later in de Keulsche karthuis vernam, en in zijn *Bibliotheca Coloniensis*, bl. 184 afdrukt : « Speculum Christianæ perfectione Germanice, quod in Latinum sermonem vertit Antonius Hemertius Canonicus Regularis S. Augustini 1547, et ex illa versione in Germanicum transtulit Hermannus Baumgarter Ludimagister Augustanus, 1566. Dilingæ impressum.

²⁾ Hij was dat van 1520 tot 1530, en opnieuw van af 1535.

X = Antoonius Van ...

ende in 't licht laten gaen tot Colen in het iaer 1529³⁾. Nae zijne aflyuicheyt is het ouergheset in 't Latijn door Antonius Hemertius Canonick Regulier van d'Orden van S. Augustijn, ende is ghedruckt gheweest t'Antwerpen in het iaer 1547. ghelijck het blyckt wt de Prefatie, daer den Translateur seluer belijft dat Ioannes Iustus Lanspergius den eersten Auteur is⁴⁾. Wt de Latijnsche translatie is het wederom ouer-gheset inde Hooch-duytsche sprake by eenen sekeren Hermannus Baumgarter, van Ausburg, ende tot Dilinghen ghedruckt in het iaer 1566⁵⁾. T' sedert is het noch op verscheyde plaetsen hervat ende herdruckt gheweest, als tot Roome⁶⁾ tot Lions⁷⁾ in Vranckrijck, ende tot Douay⁸⁾, maer de Prefatie vanden ouersetter is achter-ghelaeten, waer door gheschiet is datmen aen den waerigen Auteur heeft begost te twyfelen. Niet-te-min het is seker, iae ontwyfelijk dat P. Iustus Lanspergius den eersten Auteur is, ende dat wort wtdruckelijk bevesticht by Attestatie van Bruno Loher Vicarius eertijts der Cartuyseren tot Colen die zijn leuen beschreuen heeft⁹⁾ ende stelt dit Boecxken in het ghetal van zijn andere boecken¹⁰⁾; oock van P. Petreus Possevinus, ende L. Surius ende meer andere die dit eenpaerlijk ghetuyghen.

Den Titel vande eerste editie van Colen luyt aldus. Ein Spiegel der volcomenheit, vwie der minsch durch syns selfs vertzyen sich zo Got keren, vnd syns hertzen reynicheyt und vereynung mit Got, in volkomener Godlicher liefden (so vil mogelick) durch die gnade Gots erlangen mach. Ende op het leste blat stont aldus :

³⁾ Onder den verder vermelden titel.

⁴⁾ Vgl. O. G. E. 1933, blz. 407, en 1937 blz. 13. In geen van beide uitgaven schijnt Verschuere de bevestiging van Lanspergius' auteurschap gelezen te hebben. Geen dezer uitgave was in mijn bereik bij het opstellen dezer mededeeling.

⁵⁾ Zie O. G. E. 1933; blz. 408, n° 3. Onder n° 4 aldaar wordt een tweede Diligensche druk, van 1598, gesignaleerd, en onder n° 9, blz. 409 een Keulsche herdruk, van 1609.

⁶⁾ Zie O. G. E. 1933, blz. 409, onder n° 7-8.

⁷⁾ Ibid. onder n° 5-6, naar het bericht van Possevinus.

⁸⁾ Ibid. onder n° 7-8.

⁹⁾ Deze bevestiging komt niet voor in de levensbeschrijving bij de moderne uitgave van Lanspergius door de kartuis van Montreuil.

¹⁰⁾ Ook de lijst der werken komt niet voor in de moderne uitgave.

Der dit bochlin ghebruicht, der bidde omb Gots vville vur die Carthuse in Collen, da id her kompt, Anno 1529¹¹⁾. Waer wt ghenoech blyckt dat dit Boecxken vanden Auteur selfs beschreuen is, naer den ghewoonelijcken styl tot noch toe ghebruyckt¹²⁾.

Reden waerom Lanspergius die ende meer andere boecxkens heeft gheschreuen, is gheweest eenen ziele-ghierighen yeuer, want siende dat die sent-boden der hellen Lutherus ende Caluinus haer saedt wyt ende breet saeyden, gheuende venynighe boecken wt, tegen de alghemeyne leeringhe der H. Kercke heeft alles ghedaen wat hem moghelijck was, gheen dinck en heeft hy nae-ghelaeten die hem moghelijck is gheweest om de verseyldde zielen wederom tot den schoot der H. Kercke te brenghen, ende alsoo totten eeuwighen leuen, met schryuen ende bidden, dickwils de sonden der menschen beweene, begherende de voorderinghe der zielen ter ghemeyne weluaert, ende op dat de resterende Prouincien van Duytsch-lant die noch in het Catholijck ghelooue bleuen staen, altijd teghen den aen-loop vande Keters soudens ghewaepent zijn. Het welck Boecxken daeromme wel mach eenen besloten Hoff ghenoecht worden, om dat vleeschelijcke menschen zijn vruchten niet en sullen kennen; ende oock een toe-gheseghelde Fonteyne, om dat het eenen Spieghel is van Godts beeldt.

¹¹⁾ Het Ruusbroec-genootschap bezit een exemplaar dezer oorspronkelijke uitgave.

¹²⁾ Die « styl » schijnt deze te zijn, dat werken van een der bewoners (of van den Prior alleen?) der karthuis op den naam der karthuis uitkwamen.